

Høring – NOU 2022:2 Akademisk yringsfrihet

Høringssvar fra Universitetet i Oslo

Vi takker for denne muligheten til å svare på høringen. Offentlige utredninger gir tyngde til politikktutforming og legger på sitt beste grunnlaget for en informert offentlig debatt. Vi forventer innsikt, kunnskap og saklighet av denne sjangeren. Med mandat til å utrede akademisk yringsfrihet klarer Kierulf-utvalget å holde denne standarden i utredningen NOU 2022:2. Utvalget har gitt oss en velskrevet gjennomgang som tydelig fremmer akademisk formidling og god debattstandard. Og konklusjonen er klar: God yringskultur må bygges nedenfra i academia. Det er vi helt enige i. Dette er en viktig del av akademisk frihet som grunnverdi og et levende prinsipp for det ansvaret som følger når man som akademiker deltar i formidling og samfunnsdialog.

Hva vi legger i akademisk frihet – herunder ansvaret for og friheten til å ytre seg om og formidle sin forskning og faglige ekspertise – formes gjennom den omfattende samhandling og samtale innad i academia og med andre deler av samfunnet. En forskers plikt til å dele på kunnskapen sin er fundamentet for vår akademiske virksomhet. Hvis rommet for yring og diskusjon krympes, begrenses også utviklingen av kunnskap, og forskningens sannhetsøken får forringede vilkår.

I invitasjonen til å delta i høringen, ber Departementet oss om særlig å komme med synspunkter på NOUens forslag til tiltak som kan og bør følges opp på departementsnivå. Først vil vi kommentere bruken av begrepet «akademisk yringsfrihet». Utvalget har valgt å se den akademiske yringsfrihet «som en funksjonell delstørrelse både av den generelle yringsfriheten og av den individuelle akademiske frihet». Universitetet i Oslo mener at bruken av begrepet akademisk yringsfrihet tilfører uklarheter i diskusjonen om betingelser og begrensninger i akademisk frihet som forskere og forskningsinstitusjoner står midt oppe i. Akademisk frihet handler blant annet om veivalg i forskning, samarbeid med forskere også i de land som ikke har den graden av akademisk frihet eller generell yringsfrihet som vi krever, yringer internasjonalt eller internasjonale tolkninger av våre yringer, og ikke minst om hvordan vi håndterer kanselleringskultur internt i academia. I utvalgets rapport har imidlertid oppmerksomheten i stor grad blitt rettet mot begrensninger i *formidling* i den allmenne offentlighet. Begrepsdiskusjonen i rapporten er god, men innsnevringen til akademisk yringsfrihet som en «funksjonell delstørrelse» gjør at NOUen får begrenset relevans i forhold til de mer omfattende utfordringer forskere står overfor. Særlig er dette tydelig når NOUen primært foreslår tiltak som har som formål å fremme god praksis i formidling i den almene offentlighet.

UiO er ikke overbevist om at en spesiell referanse til akademisk yringsfrihet i UH-lovens §1-5 er formålstjenlig og gir merverdi. Yringsfrihet er generelt beskyttet i Grunnloven og i flere menneskerettskonvensjoner Norge er bundet av. Akademisk frihet er som prinsipp utfordret i mange dimensjoner - enten det dreier seg om friheten til å stille spørsmål, frihet til å bestemme materiale og metode for å finne svar, og frihet til å legge fram hypoteser, resultater og resonnementer i offentlighet. Det

Side 1 av 3

Universitetsdirektøren

Postadresse:

Postboks

1072 Blindern

0316 Oslo

Besøksadresse:

Lucy Smiths hus

Problemveien 7, 9. et.

0313 Oslo

Telefon.: 22 85 63 01

Telefaks: 22 85 44 42

postmottak@admin.uio.no

www.uio.no

Org.nr.: 971 035 854

er ikke tvil om at formidling av forskning er særdeles viktig og utgjør en sentral del av de oppgaver som universiteter og høyskoler har. UiOs ambisjon er å styrke dialogen med omverden, arbeide for at kunnskap tas i bruk, og legge enda bedre til rette for kunnskapsbaserte samtaler der meningsdannelse foregår. Likevel mener vi ikke det er hensiktsmessig å innføre en ny indikator Utvalgets forslag om å innføre en ny formidlingskomponent i finansieringssystemet bør ikke følges opp.

Dette har vært diskutert i flere runder de siste 10-15 årene, og argumentasjonen for dette er ikke vesentlig endret. Den er heller ikke blitt mer overbevisende, og det er påfallende at heller ikke Hatlen-utvalgets forslag til ny finansieringsmodell for sektoren foreslår dette. Kort sagt, det er godt mulig vi har ett økende akademisk formidlingsproblem i Norge på grunn av mer hets mot noen forskere og press fra private og offentlig aktører mot publisering av uønskede forskningsresultater, men problemet er ikke nødvendigvis volum. Det som ofte overses i debatten om forskningsformidling og - dialog er den meget omfattende aktiviteten som foregår i andre fora enn offentlig medier og allmenne offentlighet. I tillegg til den klassiske akademiske formidlingen, gir forskere viktige bidrag innen mange områder. Selv de universitetsforskere som sier de ikke «formidler» gjør det i realiteten ofte i stor grad gjennom den forskningsbaserte undervisning de gir til studentene, gjennom å skrive lærebøker, deltakelse i offentlig utredninger, i dialog med offentlige aktører og næringsliv – såkalte spesialiserte offentligheter. I disse sammenhengene kommer det ofte fram viktige dilemmaer og konflikter som aktualiserer temaet akademisk frihet. God ytringskultur som fremmer akademisk frihet og akademisk ansvar er like viktig i disse arenaene og i ulike aspekt ved akademisk frihet - frihet til å stille spørsmål, bestemme metode og legge fram hypoteser, og resonneringer, så vel som frihet til å formidle resultater.

Vi tror ikke den etterspurte endringen i ytringskultur endres gjennom nye regler og lover. Som rapporten tydelig sier har den akademiske ytringsfriheten et sterkt vern i Norge, og det er primært de faktiske, ikke de rettslige forhold som skaper utfordringene utvalget tar opp (s. 82). Likevel mener vi at presisjonene utvalget foreslår som endringer i universitets- og høyskoleloven er gode, med noen unntak. Vi har allerede pekt på ett. Det er en god idé å presisere at institusjonene ikke bare skal fremme og verne akademisk frihet, de skal også verne om de individer som utøver den. Det er likeledes en god presisering å ta inn at universiteter og høyskoler (og dette bør jo gjelde instituttsektoren også) ikke kan gis pålegg eller instruksjoner om innholdet i formidlingen.

UiO vil særlig påpeke at forholdet mellom lojalitetsplikten og ytringsfriheten er viktig i academia, og særlig viktigheten av å sikre ansatte mot begrensende inngrep fra egen institusjon. Midlertidighet og usikre stillingsforhold kan ramme unge forskeres opplevelse av akademiske frihet. UiO tror ikke dette er forhold som skal lovreguleres men vi ønsker å påpeke viktigheten av at akademiske institusjoner er seg bevisst dette aspektet i egen ytringskultur.

Vi mener videre det vil være feil å ta inn i UH-loven et lovbestemt krav om at universiteter og høyskoler skal sikre at ansatte og studenter får tilstrekkelig opplæring i utøvelse av akademisk frihet, herunder akademisk ytringsfrihet. Her går utvalget utover den begrensningen den selv har satt for sitt arbeid, nemlig å se akademisk ytringsfrihet som en «funksjonell delstørrelse» av den akademiske friheten. Utøvelsen av akademisk frihet og praksis foregår og testes hver eneste dag en forsker bedriver sin forskning, sin

forskningsbaserte undervisning, sin formidling, og er i dialog med andre aktører om forskningen. Dessuten dekkes allerede institusjonenes lovpålagte ansvar for opplæring av dagens lov om forskningsetikk.

Vi mener ikke det er hensiktsmessig å formalisere og standardisere utviklingsavtalene slik at avtalene skal inneholde spesifikke mål knyttet til formidling, men vi støtter forslag om at rapporteringssystemet for formidling forenkles betraktelig – under den forutsetning av at dette ikke innebærer dyre tekniske løsninger som institusjonene pålegges å ta i bruk og betale for.